

Rasprostranjenost ljekovitog bilja u srednjoj Dalmaciji

Kušan, Fran

Source / Izvornik: **Farmaceutski glasnik, 1955, 11, 1 - 4**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:163:940632>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Pharmacy and Biochemistry University of Zagreb](#)

FARMACEUTSKI GLASNIK

Glasilo Farmaceutskog društva Hrvatske

GOD. XI.

ZAGREB, JANUAR 1955.

BR. 1.

Sadržaj: NAUČNO-PRAKTIČNI DIO: F. Kušan: Rasprostranjenost ljekovitog bilja u srednjoj Dalmaciji. — FARMAKOPEJA: prof. dr. F. Schlemmer (München): Pitanja farmakopeje u Njemačkoj i u inozemstvu. — Referati — Stručna književnost. — Bilješke iz prakse. — STRUČNI ŽIVOT: Izvještaj komisije N. O-a grada Zagreba. — Na »Čudnovate vage apotekara«. — mr. F. Helfrich: Razvojna linija farmacije. — Specijalizacija farmaceuta. — mr. D. M.: Konferencija inspektora apoteka NRH. — mr. D. M.: Državni stručni ispiti. — dr. I. Štivić: Farmacija u Pakistanu. — SAVEZ FARMACEUTSKIH DRUŠTAVA FNRJ: Sjednica izvršnog odbora Saveza. — FARMACEUTSKO DRUŠTVO HRVATSKE: Proslava 600. godišnjice ljekarništva u gradu Zagrebu uz X. redovitu godišnju glavnu skupštinu FDH. — Značka farmaceuta. — Odlikovanje Domčevom medaljom. — SLUŽBENE VIJESTI: a) Savezno izvršno vijeće FNRJ: Kontrola lijekova. — b) Narodna Republika Hrvatska: Ograničeno izdavanje *Acidum citricum*. — Osobne vijesti. — Obavijesti. — Pregled štampe. — Pabirci. — Različite vijesti. — POVIJEST FARMACIJE: mr. V. Ključenko-Foglar: O životu i radu dra. Galanthaya.

NAUČNO-PRAKTIČNI DIO

Fran Kušan:

Rasprostranjenost ljekovitog bilja u srednjoj Dalmaciji

(Izvod iz predavanja održanog na 55. farm. kolokviju u Zagrebu 3. II. 1955.)

Ispitujući rasprostranjenost ljekovitog bilja u Hrvatskoj ograničili smo se posljednjih nekoliko godina uglavnom na srednji dio Dinarskih planina i na susjedno dalmatinsko kopno. Obilazeći naše najviše primorske planine naročito smo se zadržali na ispitivanju Biokova i južnije smještenog poluotoka Pelješa. Još ranije obišao sam i upoznao otoke Brač, Hvar i Korčulu, tako da sam sakupio dovoljno podataka o sastavu i rasporedu vegetacije srednje Dalmacije, a s time u vezi i o rasporedu i nastupanju samoniklih ljekovitih biljaka u tom dijelu našeg Primorja. Kod toga rada nismo uzimali u obzir samo malobrojne ljekovite biljke u užem smislu riječi nego i ostale ljekovite biljke, koje se na bilo koji način iskorišćuju ili mogu iskoristiti.

Terensko je upoznavanje ljekovitih biljaka, kao uostalom i drugih samoniklih biljaka, moguće samo u sklopu upoznavanja cjelokupne vegetacije. I ljekovite su biljke sastavni dio te vegetacije, i one sudjeluju zajedno s drugim biljkama u izgradnji ove ili one biljne zajednice. One su štoviše često puta i strogo vezane na neke od tih zajednica, u kojima se jače ispoljuju određeni ekološki faktori. Upoznavanjem tih faktora, kao i upoznavanjem sastava i rasprostranjenja tih zajednica upoznajemo najlakše i prirodne uvjete razvoja odnosnih ljekovitih biljaka. Zato ćemo u našem prikazu nužno i poći od tih zajednica, koje se u prirodnom rasporedu i slijedu javljaju u odabranom području.

Ovog puta ograničili smo se na srednju Dalmaciju, na onaj dio našeg Primorja, koji se u predjelu između crte Knin—Šibenik i poluotoka Pelješa najviše

uzdigao nad morem. Tu se nalaze i najveći, ali ujedno i najviši dalmatinski otoci, tu se i Dinarski planinski sistem rascijepao u nekoliko usporednih lanaca, od kojih se neki pružaju tik uz morsku obalu. Tu su i naše najviše primorske planine: Svrlaja, Mosor, Biokovo, Kamešnica, Dinara i Troglav, koji je sa svojih 1912 m ujedno i najviši vrh u Hrvatskoj. Iako smještene nešto dublje u kopnu, na bosanskoj granici, ipak se i ove posljednje Dinarske planine nalaze još uvijek u Dalmaciji, u središtu našeg Sredozemlja. Iz toga se vidi, da su se tu, u tom dijelu Dalmacije, na razmjerno malenom prostoru povezali naši najniži i izrazito mediteranski predjeli s našim najvišim, dobrim dijelom već izrazito planinskim krajevima. Pa iako je to čitavo područje s obzirom na svoju podlogu vrlo jedinstveno (krški karakter!), ono je u klimatskom pogledu veoma heterogeno i različito (mediteranska i kontinentalna klima), što sve ne može ostati bez utjecaja na sastav i raspored biljnog svijeta, koji je tu vrlo raznolik. Uz prevladavanje mediteranskih elemenata u nižim predjelima dolazi i ovdje do sve jačeg prodiranja ilirskih, alpskih i arktikalpskih biljaka iz unutrašnjosti u više i planinske krajeve. I u tome upravo i jest osobitost ovog dijela našeg Primorja, u kome se visinski redaju tri pojasa: najniži, zimzeleni pojas s izrazitim mediterancima, ograničen na veći dio otoka i uski rub kopna, zatim prelazni pojas sa šumicama i šikarama listopadnog hrasta (medunca, *Quercus lanuginosa*) i crnog jasena (*Fraxinus ornus*), odnosno bijelog i crnog graba (*Carpinus orientalis* i *Ostrya carpinifolia*), pa napokon najviši pojas s planinskim šumama bukve, jele i smreke, koje su uglavnom razvijene u vršnim planinskim predjelima i na sjeveroistočnim obroncima. Za prelazan je pojas značajna i šuma dalmatinskog crnog bora (*Pinus maritima* ssp. *dalmatica*), a za planinski još i klenkovina planinskog bora (*Pinus montana*), koja se javlja na gornjoj šumskoj granici.

Zbog prevladavanja sredozemnih utjecaja — među kojima se naročito ističe oskudica vode i visoka temperatura tokom ljetnih mjeseci — u najvećem su dijelu istraženog područja uvjeti za razvoj šuma vrlo nepovoljni. Izuzetak čine viši predjeli s izmijenjenom klimom i s ravnomjernije preko čitave godine razmještenim oborinama, kao i s dubljim tlom, na kojem se naseljuju članovi listopadnih i crnogoričnih šuma.

U užem Sredozemlju, u zimzelenom pojasu, većih šuma danas takoreći više niti nema: zaostale su samo manje i degradirane šumice ili, još češće, samo pojedina i osamljena šumska stabla i zimzelena ili listopadna šikara, koja predstavlja sad progresivni sad regresivni stadij u nastajanju odnosno nestajanju šuma. U čitavu zimzelenom pojasu, a kojiput i daleko izvan njega, nema uopće iskonske vegetacije, sve je pod utjecajem čovjeka, koji je tu stvorio široki pojas raznovrsnih poljoprivrednih kultura, u prvom redu vinograda i maslinika. Voćnjaci su već znatno rjeđi, iako se razasuto na obrađenim površinama nalaze još uvijek u malenom broju primjerci smokava, rogača, šipka, maraska, agruma i drugih voćaka, kojih bi tu moglo biti mnogo više. Uz veća i manja naselja redaju se u zimzelenom pojasu veći ili manji perivoji, brojni nasadi i drvoređi, u kojima raste najrazličitije domaće i strano drveće. Naročito su obilno zastupani različiti borovi (kao na pr. pinj), zatim judić (*Cercis siliguastrum*), koprivic (*Celtis australis*), crnika (*Quercus ilex*) i t. d. Vrlo su tu česti čempresi (*Cupressus sempervirens*), koji svojim vitkim i uspravnim rastom daju posebno obilježje primorskom krajobrazu. Osobito su brojni čempresi (u formi pyramidalis kao i u formi horizontalis) na poluotoku Pelješcu, gdje se miješaju s crnim borom i s članovima makije. Tu se uz njih javljaju i poludivlji primjerci oleandra (*Nerium oleander*), koji je isto tako poznat kao česta ukrasna biljka u Dalmaciji. U čitavom tom utjecanom pojasu, napose u blizini nastamba nema važnijih ljekovitih biljaka, osim onih, koje i inače susrećemo u biljnim zajednicama, koje se razvijaju u dvorištima, na okopavinama, na zapuštenim mjestima i razvalinama. Uz kadulju i smilje raste tu obično vrlo mnogo pelina, kamilice i različitih vrsta divizme.

Obično samo u kržljavim sastavinama, češće u pojedinim primjercima, raste kod nas u zimzelenom pojasu kao autohtona biljka zimzeleni hrast česmina ili crnika, koja je tu nekad izgrađivala i guste hrastove šume. Uz isključenje nepovoljnih faktora (u prvom redu čovjeka i koze) te bi se šume ponovo razvile i danas, jer su one u pravom smislu riječi odraz klimatskih prilika našeg Sredozemlja. Nešto ih bolje sačuvane nalazimo na otocima Hvaru, Korčuli, Mljetu, kao i na poluotoku Pelješcu, no nigdje onako kao na otoku Rabu (Dundo šuma). Uz česminu u toj se

šumi nalazi i mnogo zimzelenih grmova, kao što su na pr. planika (*Arbutus Unedo*), mrčica (*Myrtus italica*), lovorika (*Laurus nobilis*), zelenika (*Phyllirea media*), tršlja (*Pistacea lentiscus*), divlja maslina (*Olea oleaster*) i t. d. Česmini je vrlo sličan i hrast plutnjak (*Quercus suber*), koji nalazimo samo tu i tamo u razvijenijim primjercima. Inače mu ne odgovara jače sniženje temperature. S njegovih se stabala i debljih grana skida pluto.

U obalnom je pojasu mnogo bolje sačuvana šuma alepskog bora (*Pinus halepensis*), u kojoj obično ne nalazimo mnogo podstojnog rašća. Kao vrlo izdržljiva i dinamična biljka alepski bor zalazi u mnoge biljne zajednice te ih razara obrašćujući i najpustija kamena mjesta. Osobito je čest u blizini mora.

Za zimzelene je pojas najznačajnija zimzelena šikara ili makija, koja je u ovom dijelu našeg Primorja, naročito na otocima i poluotoku Pelješcu, vrlo bujno razvijena. U stvari je to vrlo šarena kombinacija brojnih zimzelenih grmova, koji neobičnom snagom obrašćuju velik dio našeg obalnog područja, vezujući se sad uz ovu sad uz onu biljnu zajednicu. Svojim postankom i daljnjim razvojem makija je svakako povezana sa zimzelenim šumama. Najljepše smo makije upoznali na otocima Hvaru, Korčuli i Mljetu, kao i na poluotoku Pelješcu, gdje sa crnim borom prekriva velike površine. Makiju izgrađuju naši najpoznatiji zimzeleni grmovi, kao što su: planika, tršlja, zelenika, visoka mlječika (*Euphorbia dendroides*), lemprika (*Viburnum tinus*), gluhač (*Juniperus phoenicea*), pukinja (*J. macrocarpa*), smrč (*J. oxycedrus*), žuka (*Spartium junceum*), bljušt (*Tamus communis*), šparoga (*Asparagus acutifolius*), tetivika (*Smilax aspera*), razni bušinci (vrste roda *Cistus*), vrlo često i ružmarin, dakle sve poznate biljke, koje se na bilo koji način iskorišćuju ili bi se mogle iskorišćivati.

Degradacijom makije (paljenjem, sječom i brštenjem) nastaju prostrane kamenjare, nepregledne kamene površine s oskudnom vegetacijom zeljastih ili polugrmastih biljaka. U najniže smještenoj kamenjari, u dalmatinskoj kamenjari trave razgranjene kostrike (*Brachypodium ramosum*), raste veliko mnoštvo zimzelenih grmova, koji se posebice ističu svojom kserofitskom gradom (zbijene forme, dlakavi i smanjeni listovi, trnje, eterična ulja i t. d.): smilje (*Helichrysum italicum*), kadulja (*Salvia officinalis*), buhač (*Tanacetum cinerariaefolium*), pusteni dubačac (*Teucrium polium*), lavanda (*Lavandula spica*), majčina dušica (*Thymus dalmaticus*), bodljikava mlječika (*Euphorbia spinosa*), pelin, ružmarin i t. d. Najznačajnije mediteranske biljke nalazimo upravo u ovoj kamenjari, gdje se u skladu s izmjenom godišnjih doba ističu sad jedne sad druge. Tu je i najviše mirišljivih, aromatskih biljaka, koje iskorišćujemo za dobivanje eteričnog ulja. Mnoge od tih biljaka vrlo su važne i za obrašćivanje kamenih terena. Kao pioniri vegetacije takve biljke pridonose ustaljivanju biljnog pokrova i njegovu razvoju prema makiji odnosno šumi.

Visinski je odvojena primorska kamenjara (s poznatom travom rdobradom, *Andropogon gryllus*), koja zaprema još veće površine otvorene (pašnjake) vegetacije u području rasprostranjenosti listopadnog hrasta medunca. I tu ima vrlo mnogo grmova i polugrmova, od kojih na pr. primorski vrisci (*Satureia montana* i *S. subspicata*) karakteriziraju čitav ovaj pojas.

U tom najprostranijem krškom području susrećemo uz veće grmove još i vrlo mnogo manjih grmova i polugrmova kao što su na pr.: ljekovita kadulja (koja je od svih mediteranaca najviše rasprostranjena, jer zalazi duboko u unutrašnjost), razne rutvice (vrste roda *Ruta*), jasanak (*Dictamnus albus*), trava iva (*Teucrium montanum*), rujevina (*Cotinus coggygria*), različne divizme (kao na pr. *Verbascum macrum*), bjelušina (*Inula candida*), bodelj (*Astragalus angustifolius*), somina (*Juniperus sabina*), smrč (koji se od mediteranskih borovica najviše uspinje u primorskom kršu) i t. d. I to su vrlo često mirišljive biljke, kserofitski građene i prilagođene na život po prisojnim i kamenim obroncima.

U prelaznom pojasu, često puta na samoj granici zimzelene regije u našem su primorskom kršu vrlo česti crni borovi, koji u ranije spomenutoj odlici izgrađuju mjestimice i gušće sastavine, kao što su na pr. one u vršnom dijelu otoka Brača i Hvara, zatim na poluotoku Pelješcu, na Biokovu, Mosoru i t. d. To je vrlo značajna biljna zajednica na našem kršu. U njoj se javlja više poznatih biljaka, koje smo našli u punom broju na poluotoku Pelješcu, gdje je ta šuma i najrasprostranjenija (u najvišem dijelu Sv. Ilije, do 900 m). U toj šumi ima najviše

pršljenaste crnjuše (*Erica verticillata*), zatim ljekovite kadulje, dalmatinske i bodljikave žutice (vrste roda *Genista*), dalmatinske majčine dušice, kao i mnogo primjeraka još neispitane endemične kadulje (*Salvia brachyodon*).

Poviše područja rasprostranjenosti crnog bora odnosno šuma i šikara listopadskog hrasta međunca javljaju se u najvišem dijelu jugozapadnih obronaka kao i na visoravnima primorskih planina prostrane besumne površine, na kojima već od 900 m na više raste obilno planinska borovica ili klečica, u okrilju koje nalazimo gušću naseobinu ilirskih i alpskih biljaka. Uz klečicu, koja je prekrila nepreglednu površinu, tu je vrlo česta i metlika (*Genista radiata*), a na najjače izloženim staništima i medvetka (*Arctostaphylos uva ursi*), kao jedna od najljepših planinskih ljekovitih biljaka.

Ljekovite biljke planinskog pojasa Dalmacije, napose one iz područja planinskih šuma nismo uvrstili u ovaj prikaz, koji treba da posluži za upoznavanje rasprostranjenosti važnijih ljekovitih biljaka u našem Sredozemlju. U najvažnije biljne zajednice, koje smo ovdje ukratko prikazali, uvrstili smo kao u neki okvir nekoliko najpoznatijih ljekovitih biljaka, ne upuštajući se pritom u njihov detaljniji prikaz.

FARMAKOPEJA

prof. dr. Ferdinand Schlemmer (München):

Pitanja farmakopeje u Njemačkoj i u inozemstvu

(Izvadak iz predavanja održanog u Farmaceutskom društvu Hrvatske 11. X. 1954.)

Farmakopeja kao tema zasada je za Njemačku osobito aktualna. Komisija za izradu nove njemačke farmakopeje upravo se bavi tim poslom. Ljekopis, koji je sada u vrijednosti u Njemačkoj, najstariji je između ljekopisa u drugim velikim kulturnim državama. On je izrađen g. 1926., pa više ne može odgovarati zahtjevima modernog ljekopisa. I u Austriji i u Švajcarskoj u toku su radovi na izdavanju novih ljekopisa, dok su već u mnogim drugim državama u vrijednosti sasvim nove farmakopeje.

S obzirom na razvitak farmakopeja treba uputiti na Völckringerovu studiju, u kojoj navodi 1800 djela, koja se bave farmacijom i umijećem priređivanja lijekova. Kao prvu službenu farmakopeju treba smatrati Dispensatorium Valerija Cordusa, koji je g. 1546. grad Nürnberg odredio da bude obavezan za Nürnberške ljekarnike. Poslije ovog prvog ljekopisa pojavile se drugi gradski ljekopisi, koje su kasnije zamijenile zemaljske farmakopeje. Između tih djela uzdigla se do osobitog značenja württemberška farmakopeja, koja se prvi put pojavila g. 1751., doživjela brojna izdanja, a uvelike se proširila i u drugim zemljama. Zasada ima oko 35 zemalja svoj vlastiti ljekopis. Najmodernije farmakopeje imaju ove države: Danska 1948, SAD 1950, Francuska i Japan 1951, Rusija 1952, Velika Britanija 1953. Posebno valja spomenuti 2. izdanje jugoslavenske farmakopeje iz g. 1951., jer je tim radom dan dokaz za visok kvalitet jugoslavenske farmacije, koji već odavno postoji, i za izvanredne zasluge jugoslavenskih ljekarnika i farmaceuta u praktičnom i naučnom pogledu. Radi toga djela, koje je stvoreno u kratko vrijeme, treba Jugoslaviji čestitati. Potrebno bi bilo, ne da njemački farmaceut govori u Jugoslaviji o pitanjima ljekopisa, nego obratno, da jugoslavenski znanstvenjak izvještava o tom u Njemačkoj. Njemačka bi farmacija na taj način sigurno crpla velike koristi upravo za pripreme radove za novi njemački ljekopis.

Moderni ljekopis mora biti farmaceutska knjiga normâ radi postavljanja jednakih smjernica o vrsti, kakvoći, sastavu i valjanosti lijekova. Ove smjernice, koje su izradili vještaci, proglašuju se tada kroz ljekopis obaveznima za dotičnu zemlju. Iz takve definicije proizlaze i pretpostavke i nužnosti pri zasnivanju i provođenju farmakopejskih radova.